

بررسی ساختارهای شهری مطلوب زنان با تأکید بر امنیت، در شهر زابل

*خدارحم بزی^۱ و بیتاله رضایی^۲

^۱دانشیار گروه جغرافیا دانشگاه گلستان، ^۲دانشجوی جغرافیا دانشگاه زابل

تاریخ دریافت: ۹۱/۴/۳۱؛ تاریخ پذیرش: ۹۱/۱۲/۱۵

چکیده

مشکلات و نابرابری‌های خدماتی و اجتماعی ناشی از وضعیت نامناسب شهرنشینی، ضرورت برنامه‌ریزی برای تأمین نیازهای مبرم گروه‌های جنسی و سنی مختلف، به خصوص زنان را ایجاب می‌کند و قطعاً ایجاد محیط شهری سازگار با روحیات زنان، سهم عمده‌ای در رفاه، بلوغ اجتماعی و تکامل شخصیتی آنان خواهد داشت. برنامه ریزان و طراحان شهری نباید در طراحی ساخت و بافت شهر صرفاً نگاهی مرد سالارانه داشته باشند، بلکه باید زمینه لازم برای آرامش، امنیت، رفاه، امکان بروز عقاید و برابری در برخورداری از امکانات را برای زنان جامعه نیز فراهم کنند تا زنان هم بتوانند در امور شهری مشارکت داشته باشند. تحقیق حاضر به دنبال بررسی و تحلیل وضعیت شهر زابل از لحاظ ساختارهای فیزیکی-کالبدی و مناسب‌سازی فضاهای شهری با توجه به نیازهای امنیتی زنان می‌باشد. در این راستا شاخص‌هایی از قبیل مبلمان شهری، فضاهای سبز، تجهیزات شهری و فضاهای تفریحی ورزشی که در ارتباط با مناسب‌سازی فضاهای شهری برای زنان مطرح می‌باشد؛ از طریق پیمایش میدانی و تکمیل پرسشنامه و مدل "ارزیابی مشارکت شهری" یا همان PUA مورد بررسی قرار گرفته، سپس با شاخص‌ها و استانداردهای ملی و جهانی سنجیده شده است. علاوه بر این، بر اساس مطالعات انجام شده و بررسی‌های میدانی در شهر زابل الگوی مناسب‌سازی فضاهای شهری مطلوب زنان همراه با پیشنهادات راهبردی و کاربردی ارائه گردیده است. نتایج به‌دست آمده از پرسشنامه و مدل PUA حاکی از سطح پایین امنیت شهر زابل برای زنان می‌باشد؛ بطوری‌که نبود پارک و فضای سبز ویژه بانوان در سطح شهر مهمترین الویت جامعه نمونه را در ارتباط با کاهش امنیت تشکیل می‌دهد.

واژه‌های کلیدی: مناسب‌سازی، شهر زابل، نیازهای زنان، امنیت.

۱- مقدمه

انسان به محیط شهری نیاز دارد که در آن با آرامش زندگی کند. او به حوزه‌هایی نیاز دارد که حالتی خاص داشته باشند، مسیرهایی که به جایی ختم شود و گره‌هایی (مرکز) که مکان‌هایی متمایز و فراموش نشدنی باشند (پاکزاد، ۱۳۸۸: ۱۰۶). فضاهای شهری در شهرهای بزرگ، اگرچه بسیار جذاب و خیره کننده اند ولی در عین حال سرشار از ناامنی و هراس هستند. به همین دلیل اغلب فضاهای شهری، آن جاذبه‌ای که برای مردان دارند برای زنان ندارند، چرا که برای زنان با آسایش و امنیت کافی همراه نیست. شاید بتوان گفت یکی از عوامل مهمی که باعث می‌شود، زنان احساس کنند به حاشیه رانده شده‌اند؛ نحوه کارکرد فضاهای شهری است که تحرک پذیری زنان را محدود می‌کند و آنان را با ترس و ناامنی روبرو می‌سازد (مهدی‌زاده، ۱۳۸۷: ۱۷). معمولاً وظیفه برقراری امنیت را دولت‌ها بر عهده دارند. به عبارت دیگر دولت از طریق قدرتی که در دست دارد در صدد است تا هم امنیت مردم (از طریق پلیس و قانون) و هم امنیت مرزهای ملی (از طریق ارتش) را فراهم کند؛ وقتی دولت امنیت مردم از طریق پلیس و قانون تأمین می‌کند آن را امنیت اجتماعی می‌گوییم. از طرف دیگر می‌توان گفت امنیت اجتماعی از طریق خود افراد و گروه‌های فعال جامعه نیز تأمین می‌شود؛ یعنی به جز دولت افراد جامعه نیز می‌توانند امنیت اجتماعی را فراهم کنند. در واقع تأمین امنیت اجتماعی زنان می‌تواند هم از طریق دولت و هم از طریق خود زنان در جامعه تأمین شود.

از منظر تئوریک اولین پژوهش‌های زنان بر پایه مطالعات جنس‌شناسی شکل گرفته که بر نقش ویژگی‌های بیولوژیک جنسی در تعیین نقش و جایگاه افراد تأکید می‌نمودند (نیکنامی، سعیدی حرسینی و دژم خوی، ۱۳۹۰: ۹). دیدگاه‌های متفاوتی درباره زنان و نقش آنان ارائه شده که هر کدام به جنبه‌های متفاوتی از وضعیت زنان را توجه می‌کند. مسأله «زن» یکی از چالش برانگیزترین معضلاتی است که نیازمند توجه ویژه است (پیشگاهی فرد و قدسی، ۱۳۸۹: ۱۰۹). یکی از اصول پذیرفته شده بین‌المللی، برابری حقوق انسان‌ها اعم از زن و مرد، سفید و سیاه، فقیر و غنی است (نوابخش و ارجمند سیاه‌پوش، ۱۳۸۸: ۵۹). برابری به معنای درمان همه گروه‌ها به یک روش نیست؛ بلکه اغلب باید برنامه‌ها و سیاست‌های مختلفی جهت درمان مردم و گروه‌های مختلف به کار برده شود. در سه زمینه سیاسی، اجتماعی و اقتصادی مردان و زنان متفاوتند و برای رسیدن به برابری واقعی؛ این تفاوت‌ها باید به رسمیت شناخته شوند (فدراسیون شهرداری های کانادا، ۲۰۰۴: ۲۲).

در مقاله حاضر عمده تلاش صورت گرفته در زمینه بررسی ساختار شهر زابل در ارتباط با نیازهای زنان به ویژه با تأکید خاص بر مقوله امنیت است، تا از این راه بتوان میزان سازگاری ساختار موجود با نیازهای امنیتی نیمی از جمعیت شهر (زنان) را سنجید و پیشنهادهای لازم و عملی را در این باره ارائه داد.

۱-۱- طرح مسأله و بیان سؤال اصلی تحقیق

بر اساس پارادایم واقعیت اجتماعی و با دیدگاهی تضاد گرایانه، وضعیت روانی زنان تحت تأثیر وجوه مختلف نظام قشر بندی اجتماعی شامل نظام جنس، جنسیت و نابرابری‌های طبقاتی است. الگوهای تقسیم جنسیتی کار و روابط قدرت موجب می‌شود زنان در موقعیتی نابرابر با مردان قرار بگیرند و منزلت پایین‌تری داشته باشند که پیامدهای مختلفی از جمله فشار روحی و بیماری روانی را به دنبال دارد (محسنی تبریزی و سیدان، ۱۳۸۳: ۹۹). در خصوص جایگاه زن در فرهنگ و تاریخ سیستان می‌توان گفت که در گذشته و حال وقتی به دلیل اختلاف و درگیری کسی مورد خشم و غضب فرد دیگری واقع می‌شود، اگر به یک زن پناه ببرد و یا به اصطلاح عامیانه به چادر زنی «میار» بیاورد، آن فتنه و اختلاف پایان یافته تلقی می‌شود. ارتباط این رسم کهن سیستانی با مضامینی از قبیل «برچیدن حق مالکیت خصوصی در طی میار و آزادی و برابری زن با مرد در قالب پوشش چادر» ارتباط عمیقی دارد (www.sistaniha.info). شاید با توجه به اقتضات زندگی امروزه دیگر نتوان این چنین انتظاری را از زنان سیستانی داشت ولی با توجه به پیشینه روشنی که زنان در ثبات و امنیت جامعه داشته‌اند، انتظار نقشی پر رنگ در ملاحظات اجتماعی امروزه توقع زیادی نیست که در این تحقیق مبتنی بر کنکاش این موضوع با محوریت امنیت زنان است. با توجه به نبود هیچ مطالعه‌ای در زمینه بررسی ساختارهای شهری در زمینه نیازهای زنان در سطح کشور و نقش مهم زنان در تداوم بقا و به تبع آن توسعه پایدار شهری، مطالعه حاضر از هر نظر لازم و ضروری است. هدف از تحقیق حاضر تعیین سازگاری و عدم سازگاری فضاهای شهر زابل در ارتباط با نیازهای امنیتی زنان می‌باشد. با توجه به مطالب ذکر شده، سؤال و فرضیه تحقیق به صورت زیر می‌باشد:

آیا ساختار شهر زابل متناسب با نیاز امنیتی زنان است؟

در راستای سؤال فوق فرضیه تحقیق نیز به شرح زیر می‌باشد:

ساختار شهر زابل تناسبی با نیازهای امنیتی زنان ندارد.

سابقه تحقیق: احمدی و اسمعیلی در سال ۱۳۸۹ در مقاله‌ای احساس امنیت زنان را مبتنی بر عوامل چند بعدی و میان رشته‌ای در شهر مشهد مورد سنجش قرار دادند و در زمینه طراحی شهری و اقدامات لازم که توسط شهرداری‌ها باید انجام گیرد پیشنهادها را خود را ارائه داده‌اند (احمدی و اسمعیلی، ۱۳۸۹: ۱۸۹).

حنیفی اصل در پایان نامه کارشناسی ارشد خود با عنوان «ارزیابی نقش زنان در برنامه ریزی ایمنی فضاهای شهری ارومیه با استفاده از روش^۱ PUA» بیان می‌دارد که وضعیت نامناسب روشنایی پیاده روها و معابر در شب یکی از عوامل مهم کاهش ایمنی زنان در فضاهای عمومی شهر می‌باشد (حنیفی اصل، ۱۳۸۸: ۱۷۵).

بر اساس نوشته‌های بیل (۱۹۹۶) در مورد جنسیت و نظارت شهری، زن‌ها همیشه اقدام به تأسیس شبکه‌های غیر رسمی محله‌ای می‌کنند، نه به دلیل ویژگی‌های ذاتی بعضی از آن‌ها برای ارتباط برقرار کردن با دیگران در محیط‌های محله‌ای، بلکه به این دلیل که آن‌ها با همسایه‌هایشان بر اساس فعالیت‌های روزانه‌ای که دارند روبرو می‌شوند. آن‌ها متعهد به تقسیم کار جنسی می‌باشند. ولی با وجود اینکه زنان در جامعه فعال می‌باشند، اغلب در فرایندهای برنامه‌ریزی شهری نادیده گرفته می‌شوند (چانت، ۲۰۰۷: ۵۱).

پاتل و بورا (Patel and Burra) در مقاله «ایمن سازی شهرها برای زنان و کودکان» بیان می‌دارند که احساس امنیت، مسافرت‌ها، اکتشافات و تحرک بیشتر را هم در سطح محلات و هم در بیرون از شهر تشویق می‌کند. برعکس وقتی در یک محله ترس حاکم باشد خیابان‌ها خالی مانده و زن‌ها و بچه‌ها از فضاهای عمومی دور می‌مانند (پاتل و بورا، ۱۹۹۸: ۴).

سیمون دو بووار (Simone De Beauvoir) در کتاب جنس دوم (۱۹۴۹) معتقد است که خود زن نیز قبول دارد که جهان در مجموع مردانه است؛ آن را مردان ساخته‌اند، اداره کرده‌اند، امروزه نیز بر آن تسلط دارند؛ اما زن خود را مسئول آن در نظر نمی‌گیرد (بووار، ۱۳۸۲: ۵۰۴).

در سؤال پروژه شهر دوست دار زنان، برنامه‌ای است که باید توسط دولت‌های محلی اجرا شود. هدف از این برنامه ادغام دیدگاه‌های زنان در ساخت و سیاست‌های شهری و در نتیجه افزایش خشنودی روزبه‌روز آن‌ها از زندگی خود می‌باشد. شهر سئول با انجام انواع پروژه‌های طراحی شده که موجب ناراحتی، ناخشنودی و اضطراب شود و یا با زندگی شهری زنان در تقابل باشد، مقابله می‌کند. تلاش پروژه "شهر دوست دار زن سئول" (WFSP^۲) در این راستا، از طریق برنامه‌های مختلف، در عرصه‌های مختلف، از جمله مراقبت، فرهنگ، ایمنی و رفاه در مراکز مراقبت از کودکان سئول، برنامه جست و جوی کار برای زنان خانه دار، توالت‌های مخصوص زنان، پارک‌های امن مناسب زن که تعداد کمی از آن‌ها نام برده شد، آشکار می‌شود (کیونگ پارک، ۲۰۰۷: ۱).

1- Participatory Urban Appraisal

2- Women Friendly Seoul Project

۲- مفاهیم و دیدگاه‌های نظری

امنیت و ابعاد آن: در واقع امنیت یعنی رفع خطر و رفع خطر یعنی استفاده بهینه از فرصت. بنابراین باید چنین نتیجه گرفت که امنیت دارای دو عنصر اساسی تهدید و فرصت است و برقراری امنیت منوط به رهایی نسبی از تهدید و بهره‌گیری بهینه از فرصت‌هاست (ساروخانی و نویدنیا، ۱۳۸۵: ۸۸). موضوع «امنیت» از مهم‌ترین و قدیمی‌ترین موضوعات مربوط به زنان است. امنیت زنان، چنان دامنه گسترده‌ای از باورها و رفتارهای متفاوت را ایجاد می‌کند که اندیشمندان سیاست، حقوق، بهداشت و درمان، فرهنگ و هنر، دین و اقتصاد را بر سر دو راهی‌های انتخاب به تفکر واداشته و بیش از یک سده موضوع بحث‌های فراوان قرار گرفته است. امنیت مقوله‌ای است که امکان حضور بی‌دغدغه زنان را در عرصه کار و فعالیت آماده می‌کند (نجانزهاوندی و آهنگر سلاطینی، ۱۳۸۹: ۱۶۸). افشار (۱۳۸۵) در پایان نامه خود، امنیت اجتماعی زنان را در سه بعد مورد کنکاش قرار داده است. اول: بعد امنیت انسانی و فقدان خشونت علیه زنان. دوم: بعد امنیت هویت و توجه به ابراز وجود و هویت یابی زنان و سوم: احساس امنیت اجتماعی زنان.

امنیت انسانی: معانی ضمنی مفاهیم «امنیت» و «ناامنی» در بافت‌های مختلف نسبی است؛ برای اینکه مفهوم امنیت قابل درک باشد باید به‌صورت تجربه ذهنی در سطح خرد و بر اساس تجربیات روزمره مردم تعریف شود (تاجبخش، ۱۳۸۷: ۴۹). بیشتر تهدیداتی که متوجه افراد است ناشی از این حقیقت است که آن‌ها در محیط انسانی به سر می‌برند و این محیط موجد انواع فشارهای غیرقابل اجتناب‌ناپذیر است و صرفاً تعلق داشتن به گروه‌های خاص چون مرفه، نخبه و غیره موجب رهایی از آن نمی‌شود. بدین جهت امنیت انسانی در پی تحقق امنیت در مقابل تهدیداتی مطرح گردید که موجودیت افراد را به مخاطره می‌اندازد. امنیت انسانی در پی تأمین ایمنی و اطمینان خاطر برای بشر در برابر گرسنگی، بیماری‌ها و همچنین تمام اشکال خشونت و کنش‌های منافی حرمت انسانی است که باعث اختلال و یا نابودی حیات و بقای او می‌شود (افشار، ۱۳۸۵: ۳).

امنیت هویت: جورج هربرت مید (George Herbert Mead, 1893-1931) «خود» را به دو بخش منِ فاعلی و منِ مفعولی تقسیم کرده و معتقد است خود از تعامل و ارتباط میان این دو بخش شکل می‌گیرد. منِ فاعلی شامل خواست‌های فردی، علائق، دلبستگی‌ها، و انگیزه شخصی است. منِ مفعولی در یادگیری‌های اجتماعی ریشه دارد و تبلور خواست‌ها و اهداف جمعی است. به استناد این نظریه میتوان نتیجه گرفت که هویت به حسب «نوعیت» به دو دسته کلی تقسیم می‌شود که میزان اتکا بر خصوصیات انتسابی و اکتسابی، میزان پویایی و فعلیت یا انفعال و شکنندگی هویت را تعیین می‌کند. طبیعتاً هر چه هویت از تعریف خود بر مبنای خصوصیات انتسابی فاصله بگیرد و به ویژگی‌های اکتسابی اتکا کند، انعطاف بیشتری می‌یابد و به فعلیت آن اضافه می‌شود. به عکس، هر چه هویت به خصوصیات

انتسابی تکیه کند، منفعل تر و شکنندگی آن بیشتر می‌شود، زیرا قابلیت دخل و تصرف در ویژگی‌های انتسابی بسیار کم و در برخی موارد ناممکن است، اما ویژگی‌های اکتسابی به اختیار، اراده و برنامه ریزی فرد اتکا دارد و برای همه افراد در صورت جدیت و پشتکار تقریباً قابل حصول است (نویدنی، ۱۳۹۰: ۷۵). آنچه باعث می‌شود گروه اجتماعی سامان گیرد احساس وابستگی و تعلق است که میان اعضای گروه وجود دارد و به آن‌ها کلیت یکپارچه‌ای می‌بخشد که مبنای تعریف اعضا از من خویش خواهد بود؛ هر عامل و پدیده‌ای را که باعث اختلال در احساس تعلق و پیوستگی اعضای گروه دارد، در واقع هویت گروه را به مخاطره انداخته و تهدیدی برای امنیت اجتماعی قلمداد می‌گردد. بدین جهت است که مفهوم ارگانیک‌ی امنیت اجتماعی مترادف با امنیت هویت تلقی می‌شود (افشار، ۱۳۸۵: ۳).

احساس امنیت اجتماعی: انسان برای رهایی از تنهایی، ترس و دلهره و رسیدن به آسایش و امنیت، زندگی جمعی و الزامات آن را انتخاب نموده است. در واقع امنیت با اجتماعی بودن انسان در ارتباط است و می‌توان گفت چون انسان خواستار امنیت بوده، زندگی جمعی را برگزیده است. به این ترتیب از دغدغه‌های اصلی انسان از روزهای آغازین خلقتش، رفاه، آرامش و بنابراین امنیت بوده است (صمدی بگه جان، ۱۳۸۴: ۲). امنیت اجتماعی زیر بنای مشارکت سیاسی زنان را تشکیل می‌دهد. نبود امنیت و آرامش در صحنه اجتماعی در طول تاریخ باعث عدم حضور فعال زنان در عرصه اجتماعی و سیاسی شده است و این مردان بودند که این اجازه را به خود داده‌اند تا در مسایل اجتماعی و حتی مسایل مربوط به زنان دخالت و تصمیم‌گیری کنند (علایی و پناهی، ۱۳۸۸: ۱۷).

امنیت زنان در فضاهای عمومی شهری: بر اساس تئوری نیازها در هرم مازلو (۱۹۶۸)، امنیت یکی از نیازهای ضروری و پایه‌ای برای تعالی انسان تلقی می‌شود. در واقع مفهوم «امنیت» و درک آن در همه ابعاد فیزیکی، اجتماعی، روانی و ... مشکل است. بنابراین ارتقا دادن آن هم مشکل خواهد بود (بوذرجمهری، عبدالهی و ترکمن نیا، ۱۳۹۰: ۶). اهمیت فضاهای عمومی در زندگی ساکنان یک شهر از آن جهت است که استفاده از این فضاها، بخش مهمی از زندگی آنان در شهر را تشکیل می‌دهد؛ این فضاها به بهترین وجه نقش مراکز روزمره زندگی را ایفا می‌کنند. فضا و جنسیت رابطه پیوسته و تنگاتنگی با هم دارند، این رابطه به صورت تهدید و کنترل زنان و مردان در فضاهای شهری و همچنین در تحلیل و تخطی از قوانین جدایی‌گزینی جنسیتی است (امینیان، ۱۳۸۹: ۱). امنیت زنان در جامعه شهری یکی از نیازهای ضروری در عصر حاضر می‌باشد. امنیت در مفهوم عینی آن اندازه‌گیری فقدان تهدید علیه ارزش‌ها است. در مفهوم ذهنی آن فقدان احساس ترس از اینکه چنین ارزش‌هایی مورد حمله قرار خواهد گرفت و امنیت اجتماعی توانایی جامعه در دفاع از خصوصیات و ویژگی‌های اساسی

خود در برابر تغییرات و تهدیدات واقعی و احتمالی است. امنیت اجتماعی زمانی مطرح می‌شود که جوامع احساس می‌کنند هویتشان در خطر است (افشار، ۱۳۸۵: ۳).

۳- روش انجام تحقیق و تجزیه و تحلیل اطلاعات

روش تحقیق حاضر توصیفی - تحلیلی و مبتنی بر مطالعات کتابخانه‌ای، اسنادی و بررسی‌های میدانی است. داده‌ها و اطلاعات مورد نیاز از طریق پرسشنامه و روش PUA استخراج گردیده و بر اساس اولویت‌های شهروندان راهبردهای عمده تعیین و مشخص شده است. نحوه تعیین حجم نمونه از جامعه آماری شهر زابل بر اساس فرمول کوکران انجام شده است.

$$n = \frac{\frac{t^2 pq}{d^2}}{1 + \frac{1}{N} \left(\frac{t^2 pq}{d^2} - 1 \right)}$$

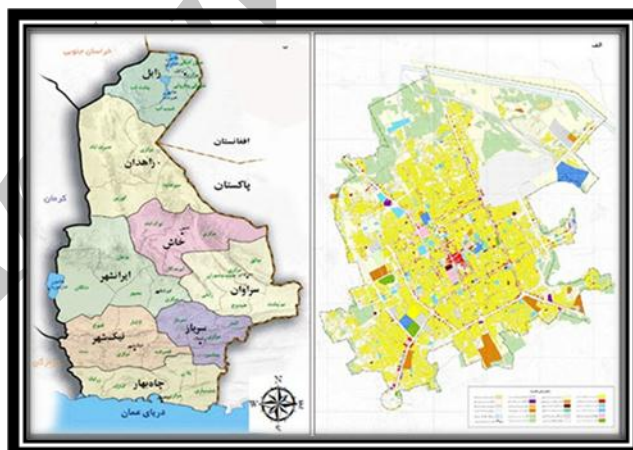
جامعه آماری تحقیق حاضر کلیه زنان بالای ۱۵ سال شهر زابل در سال ۱۳۹۰ می‌باشد که بر اساس گزارش رسمی مرکز آمار ایران از ۷۵۴۵۷ نفر از زنان ساکن شهر زابل، تعداد ۴۹۱۱۱ نفر را شامل می‌شود. تعداد جامعه نمونه بر اساس نمونه‌گیری تصادفی ساده و با توجه به نتیجه زیر ۳۴۷ نفر می‌باشد.

$$\frac{(1.96)^2 \times \frac{(0.65 \times 0.35)}{(0.05)^2}}{1 + \frac{1}{75457} \left((1.96)^2 \times \frac{(0.65)(0.35)}{(0.05)^2} - 1 \right)} = 347$$

در ادامه کار با توزیع پرسشنامه در محلات مختلف شهر زابل و همچنین برگزاری جلسات مبتنی بر مدل "ارزیابی مشارکت شهری" یا PUA از جامعه نمونه خواسته شده که مشکلات و نارسایی‌هایی که در سطح شهر با آن روبرو هستند با ترسیم کروکی محل مورد نظر، بیان کنند. در ادامه کار خروجی داده‌های SPSS مستخرج از نتایج پرسشنامه‌ها را با کروکی‌های ترسیمی حاصل از مدل PUA و جایگاه زابل از نظر سرانه‌های شهری، در ارتباط با سرانه‌های استاندارد مورد مقایسه قرار داده که زمینه ساز اثبات یا رد فرضیه تحقیق بوده است.

۴- محدود و قلمرو پژوهش

شهر زابل مرکز شهرستان زابل است که در مختصات جغرافیایی ۳۱ درجه و ۲۹ دقیقه عرض شمالی و ۶۱ درجه و ۵۰ دقیقه طول شرقی در مرکز منطقه سیستان قرار گرفته است. زابل در فاصله ۲۱۰ کیلومتری زاهدان، ۱۵۳۸ کیلومتری تهران، ۳۳۶ کیلومتری بیرجند و ۸۳۴ کیلومتری مشهد قرار دارد و بدین طریق با مراکز استان‌های هم‌جوار و سایر نقاط ارتباط می‌یابد (سازمان مسکن و شهرسازی استان سیستان و بلوچستان، ۱۳۸۴: ۳). آب و هوای زابل از نوع بیابانی و گرم و خشک است. به طوری که خشکسالی و طوفان از پدیده‌های غالب منطقه می‌باشد. میزان بارندگی در سیستان بسیار ناچیز بوده به طوری که متوسط کل بارندگی سالانه آن در یک دوره ۳۰ ساله معادل ۶۲/۳ میلی‌متر می‌باشد. متوسط دمای سالانه آن ۲۲ درجه سانتی‌گراد است، میزان سالانه تبخیر در آن نیز ۴۸۶۵ میلی‌متر است که بیش از ۷۸ برابر بارندگی سالانه منطقه می‌باشد. جمعیت این شهر بر پایه آمار سرشماری سال ۸۵ برابر با ۱۳۰،۶۴۲ نفر بوده است (بزی، ۱۳۸۶: ۱۸). وسعت این شهر در حال حاضر معادل ۲۰۸۴ هکتار است. سرانه کل زمین بر اساس طرح جامع شهر زابل در سال ۱۳۸۵ به ازای هر یک از ساکنان شهر در حدود ۱۴۴/۵ مترمربع است. تراکم ناخالص شهر در حدود ۶۹/۲ نفر در هکتار و تراکم خالص شهر ۱۰۸/۶ نفر در هکتار می‌باشد. شهر زابل مطابق پیشنهاد طرح تفصیلی به ۵ ناحیه و ۳۸ محله تقسیم شده است. ناحیه یک دارای ۷ محله، ناحیه دو ۱۲ محله، ناحیه سه و چهار هر یک ۶ محله و ناحیه پنج ۷ محله می‌باشد (مهندسين مشاور طاش «طرح اندیشان شهر»، ۱۳۸۵: ۳۶).

شکل ۱- موقعیت جغرافیایی شهرستان زابل (مأخذ: طرح جامع زابل، ۱۳۸۵).

۵- بحث اصلی

۱-۵- دسترسی به مبلمان شهری (به لحاظ امنیتی، آسایش و رفاه)

هدف غایی یک شهر ایجاد محیطی دلنشین و راحت برای مردمی است که در آن زندگی می‌کنند. فضای شهر محلی است که بیشتر مردم وقت خود را در آن سپری کرده، حداکثر ارتباط را با یکدیگر و پیرامون خود برقرار می‌سازند. بنابراین آرایش فضا و ایجاد امکانات و تسهیلات لازم در آن از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است (زنگی آبادی و تبریزی، ۱۳۸۶: ۴۶). در ادامه تحلیل متغیرهای اصلی تحقیق، ابتدا جدول فراوانی شماره ۱ از بعد دسترسی به مبلمان شهری را به دست آورده و سپس جدول فراوانی و نمودار ستونی هر یک از متغیرها نیز ترسیم شده است.

جدول ۱- داده‌های آماری دسترسی به مبلمان شهری برای زنان (به لحاظ امنیتی، آسایش و رفاه)

نور پیاده رو در شب	سرویس‌های بهداشتی	خانه‌های امن	تجهیزات شهری	تاکسی زنان	فضا برای نشستن	
۳۴۳	۳۴۳	۳۳۷	۳۴۳	۳۳۹	۳۴۴	نمونه‌های معتبر
۴	۴	۱۰	۴	۸	۳	نمونه‌های نامعتبر
۲/۵۰	۲	۱/۹۱	۲/۴۸	۱/۷۳	۱/۸۷	میانگین
۱/۲۶	۱/۱۴	۰/۹۹	۱/۰۲	۰/۵۴	۰/۹۹	انحراف معیار

مأخذ: نتایج حاصل از پرسشنامه‌ها، ۱۳۹۱.

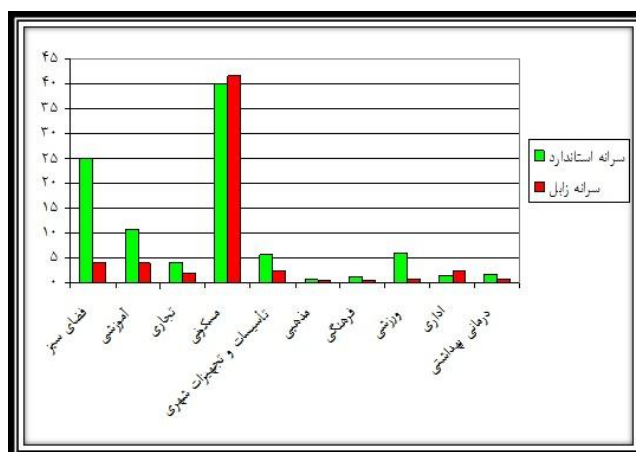
با توجه به داده‌های جدول ۱ می‌توان بیان نمود که متغیر تاکسی ویژه بانوان با ۰/۵۴ (پنجاه و چهار صدم درصد) پراکندگی کمتری نسبت به سایر داده‌ها داشته، همچنین با توجه به آزمون آماری انجام شده سایر متغیرها با توجه به این امر که فاصله انحراف معیار خیلی کمی دارند بنابراین تا حدودی از اعتبار کم و بیش یکسانی برخوردارند.

جدول ۲- میزان مناسب بودن و دسترسی به فضاهایی برای نشستن و استراحت

درصد تجمعی	درصد معتبر	درصد	فراوانی	فضا برای نشستن
۴۵/۳	۴۵/۳	۴۵	۱۵۶	خیلی کم
۷۷	۳۱/۷	۳۱/۴	۱۰۹	کم
۹۲/۴	۱۵/۴	۱۵/۳	۵۳	متوسط
۹۸	۵/۵	۵/۵	۱۹	زیاد
۱۰۰	۲	۲	۷	خیلی زیاد
	۱۰۰	۹۹/۱	۳۴۴	کل
		۰/۹	۳	نامعتبر
		۱۰۰	۳۴۷	کل

مأخذ: نتایج حاصل از پرسشنامه‌ها، ۱۳۹۱.

ایجاد فضاهایی برای نشستن و استراحت با توجه به کمبود این گونه فضاها و همچنین درخواست درصد قابل توجهی از حجم نمونه (۷۷ درصد فراوانی تجمعی) امری لازم و اجتناب ناپذیر است.

شکل ۲- مقایسه استانداردهای مهم شهری با وضعیت موجود زابل

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۱.

با توجه به گرم و خشک بودن منطقه از مهم‌ترین نیازهای منطقه و به ویژه زنان وجود فضای سبز و پارک‌های تفریحی مناسب جهت دسترسی آسان می‌باشد، متأسفانه در این زمینه وضعیت موجود شهر زابل فاصله زیادی با استانداردهای موجود دارد. به طوری که کمبود فضاهای سبز مهم‌ترین الویت از دید جامعه نمونه در شهر زابل می‌باشد که در شکل ۲ به وضوح قابل مشاهده است.

جدول ۳- تاکسی یا سرویس ویژه برای زنان

تاکسی ویژه زنان	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
بسیار خوب	۲۵۷	۷۴/۱	۷۵/۸	۷۵/۸
خوب	۷۱	۲۰/۵	۲۰/۹	۹۶/۸
متوسط	۱۰	۲/۹	۲/۹	۹۹/۷
بد	۰	۰	۰	۹۹/۷
خیلی بد	۱	۰/۳	۰/۳	۱۰۰
کل	۳۳۹	۹۷/۷	۱۰۰	
نامعتبر	۸	۲/۳		
جمع کل	۳۴۷	۱۰۰		

مأخذ: نتایج حاصل از پرسشنامه‌ها، ۱۳۹۱

با توجه به داده‌های فوق ۹۶/۸ درصد از افراد جامعه نمونه تاکسی ویژه بانوان را در زمینه بهبود سیستم حمل و نقل جهت استفاده زنان و ارتقای امنیت آنان مناسب دانسته‌اند. با توجه به نتیجه به دست آمده و مشاهدات محلی مبنی بر وجود تاکسی ویژه بانوان در سطح شهر، ولی فعالیت ناچیز آن در شهر زابل، افزایش وسایل نقلیه بانوان و ارتقای سرویس‌دهی آنها امری اجتناب ناپذیر می‌باشد.

جدول ۴- میزان مناسب بودن و دسترسی به تجهیزات شهری از قبیل سطل زباله، آب سردکن، صندوق پست

میزان دسترسی به تجهیزات شهری	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
خیلی کم	۶۷	۱۹/۳	۱۹/۵	۱۹/۵
کم	۱۰۳	۲۹/۷	۳۰	۴۹/۶
متوسط	۱۲۵	۳۶	۳۶/۴	۸۶
زیاد	۳۷	۱۰/۷	۱۰/۸	۹۶/۸
خیلی زیاد	۱۱	۳/۲	۳/۲	۱۰۰
کل	۳۴۳	۹۸/۸	۱۰۰	
نامعتبر	۴	۱/۲		
جمع کل	۳۴۷	۱۰۰		

مأخذ: نتایج حاصل از پرسشنامه‌ها، ۱۳۹۱.

با توجه به داده‌های جدول ۴ می‌توان بیان نمود که میزان دسترسی به تجهیزات شهری از دید جامعه نمونه تا حدودی متوسط و مایل به کم می‌باشد. اما متأسفانه طی مطالعات میدانی، میزان دسترسی به تجهیزات شهری در حد پایینی بوده و احتمال اینکه در انتقال مطلب از طریق پرسشنامه کوتاهی شده باشد می‌رود ولی این قصور قابل اغماض می‌باشد، زیرا بالاترین درصد دسترسی به تجهیزات شهری را گزینه متوسط با ۳۶ درصد به خود اختصاص داده است.

جدول ۵- میزان دسترسی به خانه‌های امن در اماکن عمومی و فضاهای شهری

دسترسی به خانه‌های امن	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
خیلی کم	۱۴۸	۴۲/۷	۴۳/۹	۴۳/۹
کم	۱۰۰	۲۸/۸	۲۹/۷	۷۳/۶
متوسط	۶۷	۱۹/۳	۱۸/۹	۹۳/۵
زیاد	۱۵	۴/۳	۴/۵	۹۷/۹
خیلی زیاد	۷	۲	۲/۱	۱۰۰
کل	۳۳۷	۹۷/۱	۱۰۰	
نامعتبر	۱۰	۲/۹		
جمع کل	۳۴۷	۱۰۰		

مأخذ: نتایج حاصل از پرسشنامه‌ها، ۱۳۹۱.

با کمی دقت به داده‌های جدول (۵) به روشنی مشخص می‌شود که از نظر ۷۳٫۶ درصد از حجم جامعه نمونه میزان دسترسی به خانه‌های امن در اماکن عمومی و فضاهای شهری در حد خیلی کم و کم می‌باشد و تا حدودی مبین ناآشنا بودن زنان جامعه نمونه با اصطلاح «خانه امن» می‌باشد. بدین منظور این مورد در این تحقیق گنجانده شده است تا نقطه عطفی باشد برای ارتقاء اعتماد به نفس زنان یعنی «احساس امنیت» جهت مشارکت در امور شهری.

جدول ۶- میزان دسترسی و مناسب بودن سرویس‌های بهداشتی

دسترسی به سرویس بهداشتی	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
خیلی کم	۱۴۷	۴۲/۴	۴۲/۹	۴۲/۹
کم	۱۰۴	۳۰	۳۰/۳	۷۳/۲
متوسط	۶۰	۱۷/۳	۱۷/۵	۹۰/۷
زیاد	۹	۲/۶	۲/۶	۹۳/۳
خیلی زیاد	۲۳	۶/۶	۶/۷	۱۰۰
کل	۳۴۳	۱۰۰	۱۰۰	
نامعتبر	۴	۱/۲		
کل	۳۴۷	۱۰۰		

مأخذ: نتایج حاصل از پرسشنامه‌ها، ۱۳۹۱.

با توجه به داده‌های جدول فوق (۶) به روشنی مشخص می‌شود که میزان دسترسی به سرویس‌های بهداشتی در حد بسیار پایینی می‌باشد. به طوری که به ترتیب ۴۲/۹ و ۳۰/۳ درصد از حجم جامعه نمونه میزان دسترسی به تجهیزات شهری را بسیار کم و کم توصیف نموده‌اند. ارتقا و ایجاد سهولت در دسترسی به سرویس‌های بهداشتی باید در الویت‌های مسئولان شهری باشد.

جدول ۷- وضعیت نور پیاده رو در شب

وضعیت نور پیاده رو در شب	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
خیلی کم	۹۸	۲۸/۲	۲۸/۶	۲۸/۶
کم	۷۳	۲۱	۲۱/۳	۴۹/۹
متوسط	۱۱۳	۳۲/۶	۳۲/۹	۸۲/۸
زیاد	۲۲	۶/۳	۶/۴	۸۹/۲
خیلی زیاد	۳۷	۱۰/۷	۱۰/۸	۱۰۰
کل	۳۴۳	۹۸/۸	۱۰۰	
نامعتبر	۴	۱/۲		
کل	۳۴۷	۱۰۰		

مأخذ: نتایج حاصل از پرسشنامه‌ها، ۱۳۹۱.

مناسب بودن نور پیاده رو در شب، مخصوصاً به زنان دیدی مناسب نسبت به اطراف داده و میزان احساس امنیت آنان را به نسبت بالایی ارتقاء می‌دهد. طبق داده‌های بالا وضعیت نور پیاده رو در شب از دید اکثریت حجم نمونه (۳۲/۹ درصد) در حد متوسط بوده و تا حدودی به افزایش نور پیاده رو در شب نیاز می‌باشد.

۵-۲- مدل PUA

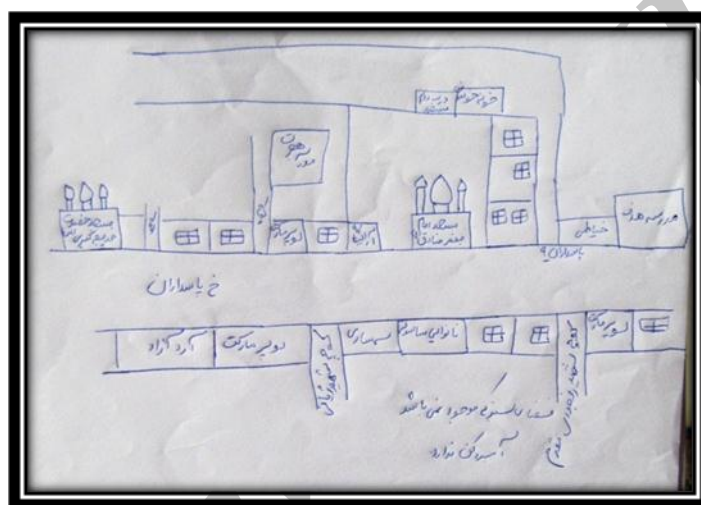
مجموعه‌ای از رهیافت‌ها، روش‌ها و رفتارهای گوناگون و متنوع را در برمی‌گیرد، به طوری که مردم محلی از طریق این روش‌ها، توان خود را در بازگو کردن واقعیت‌های زندگی و شرایط خود بهبود می‌بخشد تا حدی که بتوانند بر اساس تحلیل‌های خود شخصاً برنامه‌ریزی نموده، عملیات مربوطه را به اجرا در آورده و نتایج آن را ارزیابی کنند. مراحل روش به این صورت می‌باشد: به دلیل محدودیت‌های فرهنگی جهت تشکیل جلسات بحث، ابتدا اطلاعات مورد نیاز را با یکی از اعضای نمونه مورد بحث و بررسی قرار داده، در ادامه خود اعضاء، جلسه تشکیل داده و فرد آموزش دیده، اطلاعات مورد نیاز را به اطلاع اعضای جلسه رسانده و در مرحله آخر به ترسیم کروکی و اظهار مشکلات شهر از دیدگاه خود پرداخته اند. لازم به ذکر است نحوه انتخاب محل تشکیل جلسات به صورت تصادفی ساده بوده و سعی شده است محلاتی انتخاب شود که از تمرکز بالای جمعیتی برخوردار بوده و تا حدودی در مرکز شهر زابل باشد.

شکل ۳- محل تشکیل جلسات PUA، مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۱

۳-۵- نتایج جلسات بحث

در برگزاری جلسات مبتنی بر PUA، افراد حاضر در جلسه با توجه به کمبودهای موجود در شهر کروکی‌های متصور در ذهن خود را بر روی برگه‌های A4 ترسیم نمودند و با توجه به پیش زمینه توجیهی قبلی مشکلات محله خود را بیان کردند. متأسفانه کلیه مشکلات مطرح شده بیشتر در ارتباط با امنیت زنان و نبود فضای مناسب جهت استراحت و تفریح آنان می‌باشد؛ در زیر یک نمونه از کروکی‌هایی که شرکت کنندگان بیشتر به آن اشاره کرده‌اند آورده شده است:

شکل ۴- کروکی ترسیمی حاصل از جلسات PUA، مکان جلسه: مسجد آقا بزرگ، ۱۳۹۱.

جدول ۸- مشکلات بیان شده بر روی کروکی‌های ترسیم شده

خیابان پاسداران	میدان کارگر	میدان شهرداری	محدوده پادگان
نبود فضای سبز	نا امنی در شب	نبود فضای سبز	نداشتن فضای سبز
نداشتن آب سرد کن	سرویس‌های بهداشتی کثیف	فراوانی حیوانات موذی و سگ	روشنایی کم خیابان
استاندارد نبودن خیابان	نبود فضای سبز	روشنایی کم خیابان	فراوانی حیوانات موذی و سگ
بافت قدیمی کاربری‌ها	نامناسب بودن پیاده روها	عدم وجود سرویس‌های بهداشتی	نبود مکانی برای نشستن و استراحت کردن
فراوانی حیوانات موذی و سگ	نبود سطل آشغال	خانه‌های فرسوده	کمبود تاکسی در خیابان هیرمند منتهی به پادگان
روشنایی کم خیابان	تجمع افراد معتاد	نبود چراغ راهنمایی در تقاطع سام شرقی با هیرمند	

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۱.

۵-۴- آزمون فرضیه

با توجه به داده‌های جداول (۱ الی ۸) فرضیه تحقیق از طریق داده‌های حاصل از پرسشنامه اثبات می‌شود، با دقت به میانگین داده‌های جدول (۱) به روشنی سطح پایین شاخصهای تعیین شده تحقیق مشخص می‌شود. بطوری‌که مناسب‌ترین وضعیت مربوط به نور پیاده رو در شب با میانگین $2/50$ (وضعیت مابین کم و متوسط) می‌باشد که خود وضعیت نامناسبی نسبت به شرایط مطلوب دارد. برای اطمینان بیشتر نتایج به دست آمده با سرانه‌های کاربری شهر زابل (شکل ۲) و همچنین نتایج حاصل از جلسات PUA مورد مقایسه قرار گرفته و عدم تناسب ساختار شهر زابل با نیازهای زنان با قطعیت به اثبات رسیده است.

۶- نتیجه‌گیری

با توجه به مطالعات و بررسی‌های صورت گرفته، نتایج به دست آمده حاکی از آن است که بین وضعیت موجود در شهر زابل با فضای استاندارد متناسب با نیازهای زنان فاصله زیادی وجود دارد. شهر زابل دارای سرانه فضای سبز $2/56$ مترمربع برای هر شهروند می‌باشد که نسبت به سرانه جهانی (20 - 25 مترمربع) و کشوری (7 - 12 مترمربع) برای هر نفر بسیار فاصله دارد و همچنین در مقایسه با برخی از شهرهای هم‌جوار خود در استان سیستان و بلوچستان نیز دارای سرانه پایین‌تری می‌باشد. علاوه بر مشکل فضای سبز، از مهم‌ترین عواملی که زنان جامعه نمونه از آن به‌عنوان مانع امنیتی جهت تردد در سطح شهر اشاره کرده‌اند. وجود حیوانات سرگردان همچون سگ در سراسر سطح شهر می‌باشد، این مشکل در ساعات خلوت روز و شب به اوج خود می‌رسد. از نتایج دیگر تحقیق می‌توان به کمبود نور پیاده روها و کوچه‌ها در شب اشاره کرد؛ تاریک بودن پیاده روها و خیابان‌های فرعی به لحاظ امنیتی گرچه میزان امنیت کلیه افراد جامعه را کاهش می‌دهد اما این عامل در ارتباط با زنان به مراتب تأثیر بیشتری دارد. نظریه پنجره‌های شکسته ویلسن بی‌ارتباط با این موضوع نمی‌باشد. بر پایه این نظریه، اگر یک پنجره در ساختمان شکسته باشد و به سرعت تعویض یا تعمیر نشود، به افراد بیگانه این احساس را می‌دهد که هیچ کس به آن ساختمان اهمیت نمی‌دهد و به زودی پنجره‌های خیلی بیشتری شکسته می‌شود و جرم‌های بیشتری رخ می‌دهد. در جایی که به نظر می‌رسد حس مالکیت وجود دارد، احتمال خرابکاری بسیار کمتر است به عبارتی ایجاد ناامنی و خرابکاری در فضاهای تاریک و کم نور راحت تر و بیشتر صورت می‌گیرد زیرا فرد خرابکار با این زمینه ذهنی که این منطقه یا خیابان برای کسی اهمیت ندارد و نظارتی بر آن وجود ندارد دست به خرابکاری می‌زند.

۷- پیشنهادها

- افزایش نظارت طبیعی بر فضا، با استفاده از کاربری‌های با نماهای فعال رو به خیابان و هشدارهای نمادین جهت تحت کنترل بودن فضا.
- حفظ حیات شبانه محیط به کمک ایجاد کاربری‌های فعال در شب.
- کاهش میزان چیرگی جنسیتی فضا به کمک افزایش حضور زنان در محیط و پیشنهاد فعالیت‌های سازگار با روحیه زنان در اماکن آسیب‌پذیر
- ساخت سرویس‌های بهداشتی در مکان‌های پرتردد شهر (از قبیل چهارراه دکتری، میدان امیرالمؤمنین و فلکه پادگان) و رسیدگی به امر بهداشت و تهویه مناسب سرویس‌های موجود.
- جمع‌آوری سگ‌های ولگرد از سطح شهر توسط مأمورین شهرداری و انتقال آن‌ها به خارج از شهر مخصوصاً از اطراف فلکه پادگان، میدان شهرداری و ورودی‌های شهر.
- احداث مکان‌های تفریحی مختص بانوان.
- وجود باورهای منسوخ مرد نسبت به زن در بعضی از موارد باعث ایجاد تنگناهای شدیدی برای زنان زابل شده است، فرهنگ سازی و نهادینه کردن نقش و جایگاه زن در جامعه اسلامی و ایرانی امری اجتناب ناپذیر است.
- ایجاد انگیزه برای بانوان جهت مشارکت در سیستم حمل و نقل نه تنها موجب استقلال فردی و ارتقاء اعتماد به نفس می‌شود، بلکه زنان بیشتری را به مشارکت در امور شهری تشویق می‌کند.
- با توجه به گرم خشک بودن منطقه سیستان ایجاد مکان‌های سرپوشیده و مجهز به نیمکت یا صندلی در اماکن پرتردد شهر اهمیت به سزایی دارد (اماکن و نیمکت‌ها از جنس چوب باشد بهتر است زیرا آهن رساناست، گرما را به خود جذب کرده و در ساعات گرم روز غیر قابل استفاده می‌شود).
- نوسازی، مرمت و یا تغییر کاربری بافت‌های فرسوده که در سراسر شهر موجود می‌باشد و به نوعی چشم اندازی زشت به شهر داده و حس نا امنی را برای انسان تداعی می‌کند.
- وضع قوانین و مقررات جهت برخورد جدی با خاطیان و برهم زندگان آرامش خانواده‌ها به خصوص بانوان.

منابع

- ۱- احمدی، یعقوب و اسمعیلی، عطاء. (۱۳۸۹). سنجش احساس امنیت زنان مبتنی بر عوامل چند بعدی و میان رشته‌ای در شهر مشهد، جامعه شناسی کاربردی، سال بیست و یکم، شماره پیاپی ۳۸.
- ۲- افشار، زین‌العابدین. (۱۳۸۵). امنیت اجتماعی زنان در شهر تهران. پایان نامه کارشناسی ارشد، رشته پژوهشی علوم اجتماعی، دانشکده علوم اجتماعی. دانشگاه تهران.
- ۳- امینیان، هدی. (۱۳۸۹). تأثیر جنسیت بر استفاده زنان از فضاهای عمومی شهری (نمونه موردی: میدان نبوت تهران). پایان نامه کارشناسی ارشد برنامه ریزی شهری، دانشگاه تهران، دانشکده شهرسازی.
- ۴- ایوبزبان، مجید، واقفی، ابوالفضل و اسماعیلی، حمید. (۱۳۸۸). مبانی احتمالات و آمار مهندسی، جلد دوم، تهران: ترمه.
- ۵- بووار، سیمون دو. (۱۳۸۲). جنس دوم، ترجمه قاسم صنعوی. چاپ پنجم، تهران: توس.
- ۶- پاکزاد، جهانشاه. (۱۳۸۸). سیر اندیشه‌ها در شهرسازی (۳) از فضا تا مکان. جلد سوم. چاپ اول. تهران: انتشارات شهیدی.
- ۷- پیشگاهی فرد، زهرا و قدسی، امیر. (۱۳۸۹). نظریه‌های فرهنگی فمینیسم و دلالت‌های آن بر جامعه ایران. زن در فرهنگ و هنر (پژوهش زنان). دوره ۱، شماره ۳.
- ۸- حنیفی اصل، یاسین. (۱۳۸۸). ارزیابی نقش زنان در برنامه ریزی ایمنی فضاهای شهری ارومیه با استفاده از روش PUA. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه زابل، دانشکده ادبیات، گروه جغرافیا.
- ۹- رضویان، محمدتقی. (۱۳۸۱). برنامه‌ریزی کاربری اراضی شهری، تهران: منشی، چاپ اول.
- ۱۰- زنگی آبادی، علی و تبریزی، نازنین. (۱۳۸۶). تحلیل فضایی مبلمان شهری محدوده گردشگری بخش مرکزی شهر اصفهان، مجله پژوهشی دانشگاه اصفهان، شماره ۲۲.
- ۱۱- ساروخانی، باقر و نویدنیا، منیژه. (۱۳۸۵). امنیت اجتماعی خانواده و محل سکونت در تهران، فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی، سال ششم، شماره ۲۲.
- ۱۲- صمدی بگه جان، جمیل. (۱۳۸۴). امنیت اجتماعی در شهر سنندج. پایان نامه کارشناسی ارشد رشته علوم اجتماعی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه تهران.
- ۱۳- علایی، مهدی و پناهی، اکرم. (۱۳۸۸). مشارکت سیاسی زنان. تبریز: ندای شمس. چاپ اول.
- ۱۴- غازی، ایران، بیک محمدی، حسن و بزی، خدارحم. (۱۳۸۵). تأملی بر اقتصاد غیر رسمی در شهر زابل، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، شماره ۸۲.
- ۱۵- مهدی‌زاده، جواد. (۱۳۸۷). در جستجوی شهرهای انسانی‌تر. جستارهای شهری، شماره ۲۵-۲۴.
- ۱۶- مهندسین مشاور طاش. (۱۳۸۵). طرح منطقه‌ای سیستان.
- ۱۷- محسنی تبریزی، علیرضا و سیدان، فریبا. (۱۳۸۳). منشأ اجتماعی بیماری افسردگی زنان. پژوهش زنان، دوره ۲، شماره ۸۹.
- ۱۸- مرکز آمار ایران. (۱۳۸۹). www.amar.org.ir

۱۹-نجم نهاوندی، مریم و آهنگر سلابتی، اعظم. (۱۳۸۹). بررسی جامعه شناختی احساس امنیت جنسی زنان، مجله بررسی مسائل اجتماعی ایران، سال اول، شماره سوم.
 ۲۰-نویدنیا، منیژه. (۱۳۹۰). زنان، هویت و امنیت اجتماعی، فصل نامه ایران شناسی: ایران نامه. سال ۲۶، شماره ۳ و ۴.

- 21.Chant, Sylvia. (2007). Gender, Cities and the Millennium Development Goals in the Global South, London School of Economic
- 22.Kyung Park, Hyun. (2007). Women Friendly Seoul Project, Seoul Foundation of Women and Family, President of the Seoul Foundation of Women and Family.
- 23.<http://www.sistaniha.info>
- 24.Patel, Sheela and Burra, Sundar. (1998). Making Cities Safe for Women and Children, Society for Promotion of Area Resource Centers (SPARC), www.sparcindia.org.

Archive of SID